

Některé etické a právní otázky v našem oboru (2)

V úvodní části článku v minulém čísle jsme se seznámili se situací u nás po roce 1918, kdy naši dávní předchůdci ve snaze odtrhnout se od starorakouských filatelistických kořenů vložili do základů „československé“ filatelie dračí vejce v podobě velkého množství nejrůznějších nestandardně získaných materiálů, zejména makulatury, nevydaných známek, různých odchylek a pro filatelisty zhotovených zkusmých tisků, to vše často opatřené pokoutně, což navodilo atmosféru zvýšené tolerance k takovým věcem, která trvá vlastně dodnes.

FRANTIŠEK BENEŠ

„Zlatou dobou“ takového počínání bylo údobí převažujícího knihtisku při výrobě našich známek, tedy léta 1919 – 23. S nástupem ocelotisku se situace mění, ovšem jen pokud jde o formu – princip zůstává stejný. Aktéři dění rychle navyklí na nové poměry našli jiné způsoby, aby sběratelé dostávali, co chtějí - tedy nestandardní materiály, které nebylo možno koupit běžně na poště.

Rytcí

S nástupem ocelotisku do naší známkové tvorby se objevil nový předmět filatelistického zájmu – otisk původní rytiny na lístku papíru. Ty prováděli rytcí v průběhu tvorby rytiny, jak o tom píše např. Josef Chudoba v seriálu článků o Karlu Seizingerovi a Bohumilu Heinzovi. Snad by bylo možné v archivech dohledat smlouvy, které v této souvislosti uzavřeli s Čs. poštou, a zjistit, kolik takových otisků mohli zhotovit – a jak s nimi pak měli naložit. Podle mého názoru by bylo logické a správné, aby všechny tyto otisky odevzdali spolu s rytinou objednateli, tedy poště, a ta je pak předala do Poštovního muzea. Zjevně se to ale nedělo, protože na trhu se už po mnoho desítek let vyskytují tyto zkusmé otisky z původní, tedy ještě nezakalené a nemoletované rytiny, a to v poměrně velkém počtu. Například otisků hotové rytiny známky B. Smetana 1934 v původní barvě jsem viděl jistě několik desítek, z toho z jednoho zdroje (pozůstalost po redaktoru prvorepublikového filatelistického časopisu) jich bylo snad dvacet – a zcela stejných.

Takové množství nepochybně nevzniklo v souvislosti s autorem prováděnou kontrolou kvality rytiny, ale z jiných důvodů. Jako první se nabízí snaha zhotovit si hodnotný materiál k pozdějšímu použití (dárky, výměna, prodej), čemuž by mohl nasvědčovat i nerovnoměrný výskyt otisků v rámci jednotlivých emisí – známek se vyskytuje mnohem více, než ne tak populárních kuponů (dobře je to vidět například na emisí Výstavy v Plzni a Košicích 1938, u níž se kupony vyskytují jen zcela ojediněle, což je v souladu se skutečnou potřebou rytce). Vyloučen není ani zájem pošty o reprezentační materiál, z něž rytcí část zbyla. Viděno očima trhu je to však stejné, jako by si rytec tiskl dnešní řecké pěťistovky, tisícovky a možná i vyšší bankovky – za tuhle cenu jde totiž otisky zpeněžit. Je ale takový přístup autora rytiny správný? Odpovídá

uzavřené smlouvě? A je vůbec legální? (šlo přece o platné poštovní ceny).

Abychom nezůstali jen u Heinze a Seizingera, stejná situace je i u otisků řady dalších rytců z pozdější doby. I oni si jich zhotovovali větší počet a pak je používali k různým účelům (od dárek po prodej), nebo si je jen prostě ponechali a na trh se dostaly po jejich smrti. Schmidt, Švengsbír, Mráček, Jirka, Herčík, abych uvedl alespoň některé. Je známo, že posledně jmenovaný jimi obdarovával například lékaře, k nimž chodil. Z vlastní zkušenosti vím, že v pozůstalostech rytců Švengsbíra, Mráčka a Jirky bylo vždy řádově dva tisíce (!) otisků rytin známek, a z výskytu na trhu se dá soudit, že podobně jich bylo i v pozůstalosti rytce Schmidta.

Aukční nabídky i sbírky a exponáty známek České republiky a Slovenska z poslední doby ukazují, že se na tomto poli nic nezměnilo - mezi sběratele se i dnes dostávají zkusmé tisky-otisky rytin současných emisí.

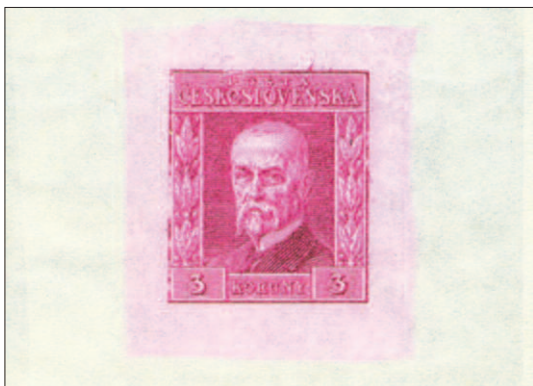

Otisky celých desek a patisky

Vedle otisků původních rytin vznikaly ve 20. a 30. letech i zkusmé tisky zhotovené v tiskárně z moletované desky. Vyskytují se zejména u emisí z let 1929 - 30, konkrétně jde o Města, TGM a Letecké. Většinou jsou na tónovaném papíru bez lepu, nezoubkované, s jednoduchým tiskem. Nejsou tak běžné, jako makulatura předchozích knihtiskových vydání, přesto je jich mnohem více, než by odpovídalo skutečné výrobní potřebě. Jejich zdroj samozřejmě nemůže být jiný, než pokoutní – pošta ani tiskárna je oficiálně neprodávaly.

Vyskytují se však i otisky původních rytin pocházející z jiného zdroje, než od samotných rytců. V 70. či 80. letech byla k jejich výrobě zneužita minimálně jedna původní destička emise TGM 1925, uložená v Poštovním muzeu v Praze (muzeum a jeho pracovníci s tím neměli nic společného), z níž byly zhotoveny otisky na novodobý, opticky zjasněný papír; ve filatelistické terminologii jde tedy vlastně o patisky. Původce této nelegální výroby se pohnat k zodpovědnosti nepodařilo, i když generální prokuratura v této souvislosti vyšetřovala jednoho filatelistického znalce a jednoho pracovníka federálního ministerstva spojů. Tyto patisky se vyskytují se značkou znalce Kvasničky, prodávány byly především do zahraničí, ale nabízeny jsou i na našem trhu.

Pro úplnost zmiňme i otisky desek hlubotiskových, z nichž se vyskytují exempláře nejasného původu související s tiskem známek s portrétem TGM pro celinové dopisnice do ciziny z let 1930-7.

Bez zajímavosti není, že na trh je v sedmdesátých letech uváděl E. Herout, přední vystavovatel a současně i funkcionář SČSF.

Ten o nich dokonce v souvislosti s výstavou BRNO 1974 napsal článek, v němž konstatuje, že právě tato výstava přinesla v oblasti objevů dosud neznámých zkusmých tisků řadu překvapení - a další očekává.

Eduard Herout

Objev nových zkusmých tisků známek na československé dopisnice.

I v oblasti poštovních známek přitíštěných na dopisnice se objevují téměř po 45 letech nové materiály. Ve tříděných letech připravovala československá poštovní správa vydání nových dopisnic. Pro tato vydání bylo použito nové úpravy známek s portrétem T.G.Masaryka. S takto upravenou známkou vyšlo pak několik emisí dopisnic, vesměs s určením pro cizinu /obr. 1 a 2/.

Jedná se celkem o čtyři varianty zkusmých tisků, provedených hlubotiskem, to je toutéž tiskovou technikou jako vydané dopisnice. Všechny zkusmé tisky jsou provedeny na papíru bez lepu.

Z toho všeho vyplývá, že doba 45 a více let je filatelistická životě krátká na to, aby nás ušetřila řady objevů - zjištění, která jsou mnohá překvapující. Však na výstavě poštovních známek BRNO 74 nebylo o řadu překvapujících zjištění nouze. Je jen otázkou co nového nám připraví zítřek, zvláště na úseku nevydaných a zkusmých tisků našich známek ?

Spíše než o prorocká slova šlo o komentář zasvěceného účastníka tehdejšího dění, zejména v souvislosti s přípravou nových svazků Monografie čs. známek. Někteří autoři totiž zneužili vstřícnosti vedoucího Poštovního muzea Karla Adlera a jeho nástupkyně Miroslavy Janotové, a z tiskových podkladů zapůjčených pro studium nechali zhotovit otisky, které pak rozprodávali jako dobové zkusmé tisky, i když ve skutečnosti šlo o novodobé patisky (tedy otisky původní desky zhotovené neoprávněnou osobou). Smutné je, že ve všech případech šlo o představitele SČSF, kterým muzeum (a jeho nadřízené orgány) vyšlo vstříc právě v rámci spolupráce s touto společenskou organizací a kteří tuto vstřícnost zneužili k osobnímu obohacení – a když se na to přišlo, zavřeli tak na dlouhou dobu dveře ke zkoumání jiným, slušným badatelům. Svůj podíl na akci měli i tehdejší znalci, kteří patisky ověřovali jako pravé zkusmé tisky, a v důsledku toho utrpělo nemalou škodu mnoho sběratelů. Jde o tak rozsáhlý případ, že mu v našem článku budeme věnovat samostatnou kapitolku.

Úředníci

Nejrůznější materiály související s přípravou a zhotovením známkových emisí procházely rukama úředníků vydavatele, tedy příslušného ministerstva (pošt a telegrafů, pošt, dopravy, dopravy a techniky, dopravy a spojů, výboru pro pošty a telekomunikace, spojů, hospodářství, informatiky, průmyslu a obchodu - jak se v průběhu let měnil jejich název a předávala si vydavatelské kompetence), a samozřejmě samotné pošty. Někteří si z toho neponechali nic, jiní něco, a někteří snad všechno.

V polovině osmdesátých let byla do Pofisu, kde jsem tehdy pracoval, nabídnuta filatelistická pozůstalost po Jaroslavu Zavřelovi, dávném dlouholetém vedoucím pracovníku v oblasti poštovních cenin a známkové tvorby na Ústřední správě spojů a resortně příslušném ministerstvu. Nebyla příliš rozsáhlá a obsahovala výlučně to, co on osobně obdržel - na každé obálce byla jeho adresa, v každém albíčku bylo vepsáno jeho jméno s osobním jmenováním zahraniční poštovní správy. Ale nitka navíc - žádný zkusmý tisk, žádný nepřijatý návrh, nic, co mělo zůstat na pracovišti. (Jméno J. Zavřela uvádím proto, že bylo napsáno na prakticky všech předmětech obsažených v pozůstalosti, takže je sběratelům známo, ale i proto, abych zdůraznil neobyčejnou poctivost, kterou na mne tímto zprostředkovaným způsobem zapůsobil.)

Naprostá opačná situace nastala na podzim roku 1989 (tehdy jsem už v Pofisu nepracoval, a tak ji znám z vyprávění mého nástupce, znalce V. Krajíce). To byla do Pofisu nabídnuta známková pozůstalost po jiném vedoucím pracovníku ministerstva pošt (působil tu mnoho let za první republiky, pak za protektorátu a posléze i po osvobození, minimálně do roku 1949) Josefu Kaliberovi. Šlo o významnou osobnost, připomenutou i v 25./I dílu Monografie čs. známek. Jeho pozůstalost byla rozsáhlá a obsahovala řadu zkusmých tisků, zejména z protektorátu (včetně schvalovacích exemplářů s razítkem úřadu říšského protektora), ale i z údobí poválečného. Vedle toho tu bylo jisté množství pa-

dělaných známek ČSR I a protektorátního přetisku, zadržovaných úředními orgány a opatřených ze zadu razítkem ministerstva. Z toho se dá předpokládat, že nejpozději při odchodu do důchodu si všechny tento materiál odnesl domů, i když nepochybně patřil do archivu. (Jméno zůstavitele uvádím proto, že bylo napsáno na některých materiálech obsažených v pozůstalosti, napří-

klad na unikátním a už vícekrát publikovaném dopisu „vyplaceném“ výsadním tiskem z roku 1949, který mu byl adresován, i proto, že přes problematický původ řady položek jejich dochování bezpochyby přispělo k rozvoji poznání některých, zejména protektorátních emisí, i k tomu, že zůstaly uchovány na našem území - kdyby skončily v Poštovním muzeu, byly by z rozhodnutí komunistické moci prodány spolu se vším dalším protektorátním materiálem z jeho fondů prostřednictvím PZO Artia do Německa firmě Otto Helling z Hamburku - to je zase druhá strana mince.)

Podobných případů bych mohl uvést více, jak jsem se s nimi setkal ve své více než třicetileté profesionální obchodní a znalecké praxi; tyhle dva mezní jsou ale nejvýmluvnější. Pro ilustraci proto už jen jeden, z údobí, kdy jsem počátkem 90. let vedl oddělení známkové tvorby ministerstva spojů ČSFR. V roce 1990, při přípravě vánoční známky, si ministr Theodor Petřík (zastupoval slovenskou VPN) vyžádal více informací o její podobě. Z tiskárny známek promptně doručili arch, tištěný ale jen rotačním ocelotiskem (tedy bez hlubotisky), opatřený podle předpisu na všech sto známkách jako Vzor průrazu. Vzor je vzor, nejde o zúčtovatelnou ceninu, a tak si arch nikdo zpět nevyzvedl, zůstal někde v aparátu ministerstva, a po čase se jednotlivé známky z něj objevily na trhu. Byl to jediný případ tohoto druhu za mého nedlouhého působení jako ministerského úředníka, ale myslím, že podobných bylo v průběhu doby jistě více.

Jak jsem poznal, naprostá většina úředníků není filatelisty, a tak pro ně nějaké vzory jsou jen pracovní materiál, který skončil jako příloha spisu v archivu, nebo dokonce v koši. I když, kdo ví? Možná je někteří stříkali do šuplíku a při odchodu do důchodu odnesli sebou, takže se mohou ještě objevit.

Úředník autorem?

Samostatnou kapitolku věnujme případu, kdy byly zkusmé tisky v rukách úředníka později vysvětlovány tím, že je měl obdržet jako autor známek. Jde o emisi Londýnské 1945, na jejímž vzniku se podílel Antonín Tichý, vedoucí odboru dopravy a pošt ministerstva hospodářské obnovy čs. exilové vlády v Británii za druhé světové války. Série se připravovala a tiskla v Londýně a Tichý přitom získal větší množství zkusmých tisků, různé provedených a adjustovaných. Část z nich prodal v roce 1975 státu (jsou uloženy v Poštovním muzeu), část sběratelům, a další nabídla rodina z jeho pozůstalosti (např. v aukcích Profil v letech 2006, 2007 a 2009). Okolnosti vzniku vydání Tichý popsal ve F9/65.

Ve zmíněném prodeji části zkusmých tisků Federálnímu ministerstvu spojí (pro Poštovní muzeum) se podle svých slov angažoval tehdejší vedoucí oddělení známkové tvorby ministerstva, který o tom později napsal článek (www.japhila.cz/aktualne_138.htm), v němž Tichého označil za autora známek a o vyplacení odhadní ceny uvádí: „... (dr. Tichý) *podpisuje smlouvu a přebírá honorář*“. To zjevně souvisí se způsobem nákupu – prostřednictvím „*umělecké komise známkové tvorby*“. Zřejmě šlo o nejsnadnější postup, jak nákup provést, nejdě z toho však vyvozovat, že by Tichý byl autorem známek, byť je prý „*jako autor obdržel od firmy De La Rue*“. Z publikovaných informací lze dovodit, že se v rámci své pracovní náplně podílel na přípravě vydání, pro které opatřil podklady a předal je tiskárně. Autor grafické úpravy známek a jejich rytin (včetně případné rozkresby) byli grafik a rytec tiskárny, jejichž jména by nejspíš bylo možné dohledat ve firemním archivu (což by byl hezký úkol pro naše přátele a kolegy v britské Společnosti sběratelů čs. známek – pokud to už neudělali). Tomuto předpokladu odpovídá i vyjádření A. Tichého ve F9-10/1965: „*S hlediska výrobní technického nemohu o věci říci víc, než že jsem v tomto ohledu byl v neustálém styku s panem Brazdzionisem, obchodním ředitelem firmy De La Rue. Tomu jsem předal snímky, podle nichž se jednotlivé známky dělaly. (On také zařídil montáž beranice sovětské sniperky na hlavu Oty Jaroše). Ten mi též předkládal matrice známek a provedení barev vybraných ze vzorkovnice.*“

Zdá se tedy, že uvedená zkusmé tisky neobdržel jako autor, ale jako úředník ministerstva pověřený zajištěním přípravy a vydání série – a potom si je prostě nechal. Pokud by to tak bylo, mimoděk to dobře ilustruje stav tehdejšího právního vědomí jednotlivců i institucí. Jak si dále ukážeme, na rozdíl od trestnosti vlastnické právo v takovém případě nezaniká, takže není vyloučeno, že si stát v roce 1975 koupil tisky, které mu ve skutečnosti od počátku patřily, a jen je neměl v držení. (Jde samozřejmě o pouhou hypotézu, k jejímuž potvrzení či vyvrácení by bylo třeba vyjasnit okolnosti, za jakých tyto tisky A. Tichý získal.)

Obchodníci

V této kapitolce nemám na mysli současné ani dávné obchodníky filatelistické, ale pracovníky zahraničního obchodu, působící původně v Orbisu a posléze v PZO Artia. Ti totiž mívali k dispozici sběratelům jinak nedostupné materiály, jejichž pomocí nabízeli nové čs. známky zahraničním obchodním partnerům. Většinou šlo o známky v běžné úpravě, proděravěné, nebo s přetiskem Vzor, později s šikmou černou čarou otištěnou přes roh. Setkal jsem se ale i s případem, že jako vzor obdrželi listy známek nezoubkovaných, konkrétně z emise Houby a Dětské kresby 1958, tedy celé nezoubkované desetibloky, z toho některé i bez přetisku či proděravění. Striktně vzato je měli použít k tehdejší obchodní účelům, nebo vrátit zaměstnavateli. Nestalo se tak, a několik takových (dodaných – spolu s uvedeným vysvětlením – Jiřím Böhmem, bývalým vedoucím referátu exportu známek Artie, tehdy už v důchodu) bylo nabídnuto v aukcích Pofis v osmdesátých letech. (Jméno prodávajícího uvádím jednak pro zdůraznění původu popsaných známek, a rovněž proto, že se s jejich vlastnictvím nijak netajil a mezi sběrateli to bylo obecně známo. Na okraj pro dokreslení tehdejší atmosféry zmiňme důvod, pro který Böhm musel z Artie odejít – jeho sestra, pracovnice Air France, se vdala za slovinského obchodníka se známkami Vsevoloda Košíšu, který žil ve Švýcarsku, a toto nové přibuzenství jej za předchozího režimu stálo místo.)

(Různé nezoubkované malé přepážkové listy se ojedinele dostaly na trh i nedlouho po vydání emise, jak o tom svědčí vyobrazení ve Filatelii 16-17/1960. V popisku se sice uvádí, že jde o kus koupený na poště, já však o tom pochybuji.)

ZAJÍMAVÉ NÁLEZY

Čtenář našeho časopisu předložil redakci úplný desetikusový list známek hodnoty 60 h z emise „Ptáci“ bez perforace (katalog Pofis 1081). Jak je patrné z vyobrazení, jedná se o nedokonale tisk, který byl pro posunutí barev vyřazen a nedopatřením se dostal znovu mezi bezvadné přepážkové listy. List byl zakoupen u poštovního úřadu Ostrov nad Ohří.

Popsanou praxi mi potvrdil i Böhmov nástupce Zdeněk Prokop, s nímž jsem jako vedoucí obchodního oddělení Pofisu v osmdesátých letech po několik roků spolupracoval (vývozní oddělení Artie, zaměřené na poštovní známky a mince, mělo kanceláře ve stejné budově jako Pofis). I on se v průběhu let setkal s případy, že Artia pro propagační či vývozní účely obdržela známky a aršíky v úpravě odlišné od té, jaká byla distribuována na našem trhu. Nejznámější je asi případ aršíků Shromáždění za mír a život Praha 1983, které byly vyvezeny bez vytištěného čísla. Těmi byly aršíky opatřeny zjevně po sovětském vzoru, ve snaze ztížit jejich soukromý vývoz na západ (resp. pomocí najít jeho zdroje), který konkuroval Artii a snižoval její devizové tržby. Zřejmě to však kýžené výsledky nepřineslo, a proto bylo od číslování upuštěno. Malé množství aršíků bez čísla se však dostalo do rukou filatelistů i u nás (je otázkou, jakými cestami), a než se na dvojí podobu nákladu přišlo, byly považovány za nehotové a na našem trhu draze prodávány.

Approved:
J. Tichý, 28. III. 45.

Fond národní obnovy a známky zabavené v letech 1945 - 1989

Fond národní obnovy, vzniklý u nás po druhé světové válce, byl mezi zasvěcenými filatelisty pojmem. Jako jednu ze svých mnoha činností obhospodařoval i obrovské množství známek a dalšího filatelistického materiálu připadlého státu. Ten zpočátku pocházel od Němců, kolaborantů a zrádců - řečeno mluvou Benešových dekretů (někteří se k němu dostali ze sbírek židovských filatelistů odejmutých jim za proktorátů), později šlo o zboží zabavené znárodněným soukromým obchodníkům a sbírky filatelistů postižených novou komunistickou mocí. V mnoha případech šlo o čistou nespravedlnost, což později potvrdily rehabilitační rozsudky, a to materiál z FNO – a nákupy z něj – staví do nelichotivého světla. Jistě, pokud někdo koupil řekněme aršíky Kde domov můj? v dražbě FNO nebo tehdejšího Orbisu, těžko mohl zkoumat jejich původ a vědět, že pocházely například ze zabavené sbírky antikomunisty, poslaného na dvacet let do jáchymovských dolů. Byly však i případy, že si někteří zájemci dokázali zajistit výhodný nákup velkého množství materiálu přímo z tohoto zdroje, k čemuž – co si budeme povídat – nejspíš vedla nestandardní cesta.

Můj tatínek, sběratel a filatelistický znalec, mi vyprávěl, že se v sedmdesátých letech, setkal v lázních s pánem ze severních Čech, který po válce z FNO koupil celý železniční vagon (!) „nepraného materiálu“, tedy známek v zásobnících, které pak kdesi uskladnil a z jejich postupného rozprodeje celkem pohodlně žil po několik následujících desetiletí (i kdyby výraz *vagon* byl nadsazený, nepochybně šlo o obrovské množství, protože ještě po čtvrtstoletí měl na prodej stovky a stovky alb). S podobnými případy, byť v mnohem menším rozsahu, jsem se ve své znalecké a obchodní praxi setkal i já. Jen těch zásobníků s dávnými polepkami *Národní správa* a poznámkami o zabavení, co mi za ta léta prošlo rukama!

Dlouholetý pracovník zahraničního obchodu v našem oboru Zdeněk Prokop vzpomínal před lety ve Filatelii (9/1999), jak jako zaměstnanec Orbisu byl po roce 1948 svědkem zabavování skladů soukromých filatelistických obchodníků a jak se mu povedlo včas varovat známého obchodníka Šárku, který díky tomu alespoň něco zachránil.

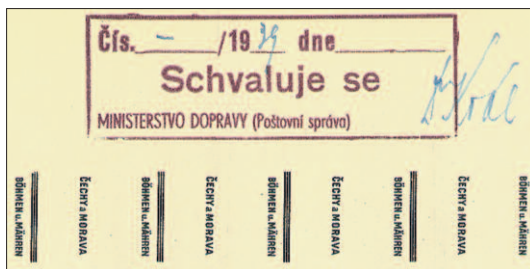
„Znárodněného“ zboží bylo velké množství, a v průběhu let dále přibývalo. Ještě v roce 1984, když jsem nastoupil do Pofisu, zde byly uskladněny zbytky toho dávného zabavování, a Realizační komise ministerstva spojů na svých zasedáních zpracovávala mnoho nových dodávek. Ne vždy šlo o důsledky zvlé režimu, byly to například i takzvané odúmrti, tedy známky z pozůstalostí, o něž se nikdo nepřihlásil. Vedle toho tu ale skončily i sbírky propadlé státu v důsledku rozsudků, později prohlášených za nezákonné (nejznámějším – o němž však vím už jen ze vzpomínek spolupracovníků – je případ sbírky klasického Rakouska J. Kovaříka z první poloviny 60. let, oceněné Hlavní cenou výstavy Praga 1955, později propadlé státu v důsledku zjevně nespravedlivého a po roce 1989

zrušeného rozsudku; rodina ji přesto nedostala v restituci zpět) a značné množství korespondence, v níž si filatelisté vyměňovali známky se svými zahraničními protějšky, zabavené celníky. Prakticky všechno tohle zboží skončilo na našem trhu v rámci nabídky prodejen Pofis, nebo bylo vyvezeno do zahraničí Artii, a jen malá část byla postoupena Poštovnímu muzeu (sem patří např. už zmíněná Kovaříkova sbírka). I proto, pokud je mi známo, z velkého počtu poškozených se jen v jediném případě pozůstalí dovolali po roce 1989 vrácení zkonfiskované věci.

A jak souvisí tema této kapitoly se zaměřením článku? Část z uvedeného zboží - samozřejmě především atraktivní položky - v průběhu let přednostně získali filatelisté spjatí s tehdejším režimem, a to i za značně zvýhodněnou cenu. Nezákonnost postupu při předchozím zabavování byla v řadě případů prokázána, známky ukradené státem jim ale zůstaly...

Komise

Je dlouholetou tradicí, že se u nás ke známkové tvorbě vyjadřují různé komise. Podle vyprávění znalce R. Gilberta ze zasedání jedné takové pochází unikátní soubor otisků všech hlubotiskových desek prvního proktorátního přetisku; jde o listy papíru rozměru zhruba A3. Jako soubor byly nabídnuty v jedné z aukcí Profil; jeden z nich je vyobrazen v katalogu Pofis – Proktorát ČaM. Mnoho let se nacházely v majetku zmíněného znalce, prý účastníka zmíněného zasedání v prvním roce okupace, který se o jejich původu měl vyjádřit zhruba takto: „*Po skončení jednání zůstaly ležet na stole, tak jsem si je odnesl*“. To je jistě hodně vratký nabývací titul; na druhé straně jen díky tomu, že se dochovaly, můžeme například s jistotou konstatovat, které vady přetisku se nacházely na tiskové desce a u kterých jde o pouhé nahodilosti.

V podstatě stejný (jen o šest let pozdější) původ podle Gilberta měly mít i nezoubkované dvěstěkusové tiskové archy hodnot 30 a 50 h Lipové listy 1945, každý s desítkou meziarší. Prostě tam zůstaly ležet ...

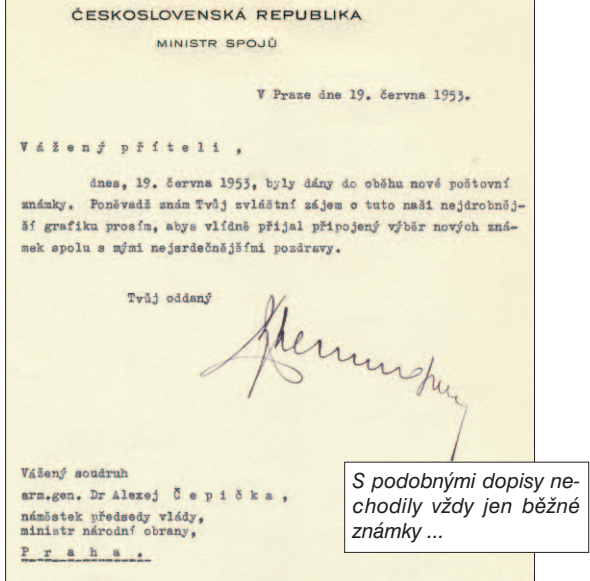
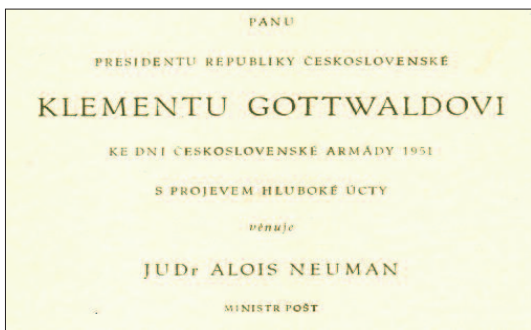
Jaká byla praxe v obdobných komisích dříve a později si netroufám odhadovat, sám jsem byl členem dvou takových jen krátce počátkem 90. let, kdy jsem nic podobného nezaznamenal. To ale neznamená, že by Gilbertovu zkušenost nemohli potvrdit účastníci jiných zasedání – na což lze soudit například podle poznámek na okrajích některých nepřijatých návrhů z 60. let, které se sice většinou vracejí tvůrcům (už proto, že jim nebyly zaplaceny), ale zjevně se vyskytly i případy, kdy tomu tak nebylo a návrhy se dostaly do jiných rukou.

Prominenti

Známky a další materiály filatelického zájmu někdy obdržely významné osobnosti, a to v souvislosti se schválením jejich podoby. Pokud pak ve stejné úpravě byly distribuovány veřejnosti, není třeba se nad tím pozastavovat. Jsou ale i jiné případy. V roce 1968 byl připraven k vydání aršík s portrétem prezidenta A. Novotného, kterému byl v této souvislosti předložen jeden kus ke schválení. Když však v důsledku Pražského jara ze své funkce odešel, aršík vydán nebyl a celý náklad byl skartován. Podle vyjádření tehdejšího pracovníka oddělení známkové tvorby aršík Novotnému nepatřil a vydavatel jej vyzval, aby ho vrátil, ten to ale odmítl. Zhruba po čtvrt století se aršík objevil na trhu. (Dlouho se předpokládalo, že jde o jediný dochovaný kus, protože jej nemá ve svých fondech ani Poštovní muzeum, letos mi však byl jako znaleci předložen další exemplář; i u něj by bylo zajímavé zjistit, odkud pochází.)

Nestandardní úpravy známek se vyskytly z majetku prezidenta K. Gottwalda a zejména z majetku jeho zetě, ministra A. Čepičky. Část z nich nepochybně pochází z oficiálních darů tehdejšího ministra pošt Neumanna, např. knížky zhotovené v jediném exempláři, v nichž je na každé straně vytištěna nezoubkovaná známka či série, se jmenovitým věnováním na úvodním listu (je samozřejmě otázkou, zda výroba takových odlišných úprav měla oporu v tehdejších předpisech).

Významné osobnosti však známky dostávaly i za první republiky, a to v podobě zvlášť sestavených dárkových alb, do nichž byly vkládány série ze zásob pošty. Pokud je už pošta v dostatečném množství neměla, byly vzaty ze státní zásoby uchovávané v tehdeším Poštovním muzeu. Ukázalo se přitom, že část těchto známek má odlišný rozměr rádkového zoubkování - 11 1/2 místo obvyklých 13 3/4. Důvod a původ této odlišnosti mi není znám, mohu se pouze dohadovat, že možná mělo jít o odlišení vzorců určených pro UPU, nebo byla nepatrná část nákladu ukládána jako nezoubkovaná a dodatečně opatřena zoubkováním, možná šlo o počátku o odlišnou úpravu pro reprezentační účely. Pokud tomu tak bylo, úmysl nebyl dotažen do konce a známky byly smíchány se zásobou ve standardní podobě, odkud pak nerozpoznány byly zařazovány do zmíněných dárkových alb. Jde zejména o sérii Jubilejní 1928 a leteckou 5 Kč 1930. V albech, která jsem měl příležitost vidět, se nikde nevyškytovaly celé série Jubilejních s tímto odlišným zoubkováním, to do nich bylo přimícháno v různém počtu, někdy dokonce i v podobě rohových čtyřbloků, a setkal jsem se i se čtyřbloky s deskovým číslem. Zaznamenal jsem výskyt všech hodnot s výjimkou 1 Kč, která se objevila až v 70. letech, ale o tom se zmíním dále. Protože pracovníci připravující tato alba o odlišnosti zoubkování nevěděli, a nepovšimli si jí zjevně ani někteří obdarovaní (není divu, nebyli to filatelisté), dostaly se časem tyto odlišné známky mezi sběratele. Rozhodně proto zájí o pozorné prohlížení všechny, i ty nejlevnější hodnoty Jubilejní série, náleží vzácného zoubkování není vyloučen.

O těchto prvorepublikových ministerských dárkových albech se zmiňuji proto, že výskytem odlišných zoubkování v nich vysvětlovali ve druhé polovině 70. let někteří filatelisté náhlý zvýšený výskyt těchto známek na trhu, zejména dosud neznámé hodnoty 1 Kč a letecké pětikoruny. Ve skutečnosti však šlo o známky odcizené z Poštovního muzea v souvislosti s přípravou dalších dílů Monografie čs. známek („badatelé“ je zaměnili za známky se zoubkováním běžným). Tomuto případu se ale budeme více věnovat příště. POKRAČOVÁNÍ